

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Рівненський державний гуманітарний університет

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

**Випуск 17
У 2-х т. Том II**

Засновано у 2000 році

Рівне – 2011

УДК 477.038.87

М.В. Левенець

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Культурологія нова і відносно молода наука. Її виникнення пов'язують із зміщенням філософської проблематики наприкінці XIX – поч. XX ст. у бік культурології як самостійного і самозначущого напрямку досліджень, виокремленого у зв'язку з кризою європейської культури.

Фундамент культурології був закладений, як відомо, у роботах зарубіжних вчених XIX-XX століть, зокрема М.Вебера, В.Віндельбанда, Н.Гартмана, Е.Кассіра, Г.Ріккєрта, О.Шпенглера, К.Юнга та ін. Ідею виділення культурології в самостійну галузь знань пов'язують з іменем американського антрополога Леслі А.Уайта, хоча вперше цей термін запропонований 1909 р. німецьким філософом і хіміком В.Оствальдом і застосований ним у багатьох наступних роботах. У своїй книзі «The Science of Culture», опублікованій у 1949 році, Л.Уайт визначає «предметне поле» культурології, методи її дослідження, вважаючи основним підходом в інтерпретації культури, як цілісного утворення, один із найважливіших напрямів міждисциплінарних досліджень – загальну теорію систем, що активно розвивається з середини XX ст.

Культурологія як інтегративна наука формується на перетині низки наукових напрямів; у ній присутні фрагменти філософії, історії культури, естетики, психології, мистецтвознавства, релігієзнавства, соціології культури тощо. Це певний мета-рівень розуміння культури як єдиного цілого. Культурологія може вивчати будь-який предмет, будь-яке явище (навіть явище природи) за умови, що вона виявляє у ньому сутнісний зміст, реалізацію творчого людського духу [1; 3-4].

Для українського народу початок XX століття актуалізував проблему культури як такої, що забезпечує розвиток національної самосвідомості. Ця ідея, вистраждана національним досвідом, стала стрижнем вимоги кваліфікованої культури як умови життєздатності нації в складних тогочасних історичних і соціальних умовах. Українство може існувати як нація, об'єднана культурою, – цей принцип став узагальненням досвіду цілого покоління українських мислителів початку нового століття, які реалізовували свої домагання на ниві культуротворення.

І.Огієнко стверджував: «Сила народу – в силі його культури» [2; 5-7]. І сьогодні, майже через сто років потому, спостерігається повернення культурі того ключового статусу, що є закономірним з огляду на глобальні зміни у світовому суспільстві, підвищення масштабів діяльності людства та його впливу на природне середовище, порушення балансу між природним і соціальним, активізації антропогенного фактору впливу на довкілля, руйнування світоглядних стереотипів, а також посилення специфічних протиріч між традиційними протекціоністсько-національними тенденціями і новітньою ситуацією глобалізації та інтеграції на різних рівнях існування людини. Складна плінність процесів взаємозалежного і взаємопов'язаного буття світового співтовариства на сучасному етапі адекватно співвідноситься з прагненням актуалізувати універсальну сутність культури як складноорганізованої, багаторівневої й багатогранної динамічної системи з яскраво вираженою органічною цілісністю та системністю явищ, що її утворюють [2; 8-11].

Звернемося до відомого дослідника проблем культури І.Дзюби. Його редакція книги «Українська культура» – перше в Україні перевидання циклу лекцій, прочитаних видатними українськими вченими-емігрантами для студентів Українського технічно-господарського інституту (УТГІ) в Подебрадах (Чехословаччина) у 30-ті роки. Вперше у повному обсязі збірник лекцій було видано 1940 року в Подебрадах, потім перевидано 1947 і 1988 (теж за кордоном). Організатором та редактором збірника, як і автором більшості матеріалів, був Д.Антонович – видатний політичний і громадський діяч передреволюційного часу та доби УНР, дослідник української культури, автор багатьох мистецтвознавчих праць. Його колеги – один із провідників УНР, визначний історик Д.Дорошенко; учений-славіст із світовим ім'ям, історик літератури і філософії Д.Чижевський; архітектор світового значення, графік та мистецтвознавець В.Січинський; В.Біднов, О.Лотоцький, С.Наріжний, С.Сірополко, А.Яковлів – усе це люди, які відігравали свого часу важливу роль в українському громадському та науковому житті.

Цей збірник репрезентує гроно авторів, вищою мірою компетентних у відповідних розділах історії української культури. Кожен із них мав за собою багаторічний доробок, так що їхні лекції в

УТП набували резюмуючого, підсумкового характеру, були свого роду систематизацією знань про відповідну галузь культури. Вже це могло спонукати до видання цих матеріалів в окремому збірнику, так би мовити, енциклопедичного типу.

Можна припускати наявність ще одного важливого стимулу. Річ у тім, що українська культура майже не мала на той час своїх наукових історій – узагальнених і синтетичних. Були капітальні праці з історії української літератури (О.Огоновського, М.Грушевського, М.Возняка, С.Єфремова та ін.), з фольклористики (М.Драгоманова, І.Франка, Ф.Колесси, В. Гнатюка), з історії окремих галузей мистецтва (М.Грінченко. «Історія української музики». Київ, 1922; О.Кисіль. «Український театр». Київ, 1925; Д.Антонович. «Триста років українського театру». Прага, 1925; Г.Павлуцький. «Історія українського орнаменту». – К., 1927; С.Чарнецький. «Нарис історії українського театру в Галичині». – Львів, 1931; численні публікації І.Свенціцького, В. і Д.Щербаківських та ін.). Було кілька узагальнюючих праць про окремі періоди українського мистецтва або коротких нарисів його загальної історії (В.Модзалевський. «Украинское искусство». Чернигов, 1917; Ф.Шміт «Мистецтво старої Руси-України»). – Харків, 1919 та «Пам'ятки староруського мистецтва». – К., 1922; М.Голубець «Нарис історії українського мистецтва». – Львів, 1922; Д.Антонович «Скорочений курс історії українського мистецтва». – Прага, 1923; В.Січинський. «Конспект історії всесвітнього мистецтва». – Прага, 1925). Але праць, що охоплювали б та інтерпретували всю національну культуру в цілості, у взаємодії всіх її ланок, – не було. Причина полягала не так у методологічній чи «суб'єктивній» невідповідності української науки, як в об'єктивних обставинах українського життя: відсутності наукових інституцій, які б концентрували інтелектуальний потенціал і генерували відповідну роботу, нагромаджували джерельний матеріал; а головне – у самій неповноті соціально-культурної структури українського суспільства за умов колоніального становища і відповідно – неповноті структури української культури, в якій тривалий час переважали гуманітарні галузі і недостатньо були розвинені інші аспекти культури та культурного самоусвідомлення. Україна мало коли перебувала в стані оптимального національно-культурного розвитку, більше ж – у стані боротьби за національно-культурне виживання, яка протягом майже всього XIX ст., зосереджувалася на проблемах мови, літератури, школи, мистецтва, історичного самоозначення. Це впливало на теоретичну модель національної культури та модель її історії. І хоч наприкінці XIX та особливо в перші десятиліття XX ст. ця «гуманітарна» модель була вже вочевидь завузькою, вихід за її межі та конструювання ширшої, адекватнішої відбувалися повільно. Крім того, завжди існувала небезпека розчинити історію культури в історії «загальній», переважно суспільно-політичній. Втім, М.Грушевський у книзі «Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII столітті» (Київ; Львів, 1912 р.) уник цього, – може, й тому, що широка культурна діяльність у цей період зосередила в собі енергію національного руху.

Цілком природно – з огляду на стан суспільства та його самопізнання, як і на логіку розвитку науки, – що перш ніж стати окремим науковим предметом, історія української культури тривалий час залишалася фрагментом загальної історії народу, більш (у М.Грушевського, скажімо) чи менш (в інших авторів) вагомим; інколи – свого роду доповненням до такої історії.

Цікавим явищем у цьому ряду були «Додатки» академіка Д.Багалія до редактованого ним II випуску «Історії українського народу» О.Єфименко (Харків, 1922 р.). Один із розділів цих «Додатків» присвячений культурним надбанням українського народу. Відзначивши, що недоліком праці О.Єфименко є випадання національної культури з предмету історії, він намагався компенсувати цю ваду своїми перевагами, які фактично набрали характеру загального огляду української культури як важливого складника національного буття. Найбільш висвітлена в «Додатках» характеристика нової української писемності (XIX ст.), етнографічних та історичних досліджень як форми національного самопізнання і духовної підготовки національного відродження (а водночас і як тієї інтелектуальної арени, де українці включалися в роботу загальноєвропейської наукової думки), а також археології. Коротко оглянув Д.Багалій здобутки українського театру, малярства, музики, зупинився на значенні школи та навчальних посібників для розвитку національної культури. Принципове значення мали два моменти в Багалієвій схемі української культури: введення до неї російськомовних явищ, створених в Україні і з Україною органічно пов'язаних (ширше розгорнуто і обґрунтовано цей принцип Д.Антоновичем), та отримання здобутків природничих і технічних наук, головне ж – політичної думки, «політичної ідеології», початки якої, до речі, Д.Багалій виводив із народної пісні.

Короткі оглядові розділи присвятив культурі і Д.Дорошенко у своєму «Нарисі історії України» (Варшава, 1932-1933 рр.). Але тут він мало виходив за межі філології та гуманітаристики. Цікавою була його інтерпретація розвитку історичної думки та наукових історичних досліджень в

Україні як частини національно-культурного руху: інтерес до Історії Дорошенко пов'язував з інстинктом самозбереження нації, вбачаючи у цьому загальну закономірність суспільного життя. Піднесення етнографічних студій він також розглядав у контексті відродження слов'янських народів.

На початку ХХ ст. українські вчені та публіцисти багато зусиль докладали для того, щоб краще просвітити російську суспільність з історією, становищем та бажанням українського народу вплинути на демократичну громадськість у напрямі розв'язання «українського питання». У цьому контексті чи не найзначнішою акцією було видання в Петрограді в 1914-1916 рр. двотомової колективної праці «Украинский народ в его прошлом и настоящем». Ініціатором видання був М.Грушевський, а членами редколегії разом із ним – Ф.Вовк, М.Ковалевський, Ф.Корш, А.Кримський, М.Туган-Барановський, О.Шахматов. Розділ про історію українського народу написав М.Грушевський, про географію України – С.Рудницький, про статистику українського населення – О.Русов, В.Охримович і С.Томашівський, про антропологічні та етнографічні особливості українського народу – Ф.Вовк, про історію української мови – О.Шахматов. Це була перша енциклопедія українознавства; на жаль, задумані два наступні томи так і не з'явилися через військові події.

Тим часом було зроблено ще одну спробу виділити національну культуру як цілість, в окремий предмет розгляду. Йдеться про книжку І.Огієнка «Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу» (К., 1918 р.). Попри свій популярний характер і адресованість до малообізнаної аудиторії, вона подавала загальну картину розвитку національної культури у схематичному окресленні. Книжку написано і видавано в той час, коли зусилля свідомого українства були зосереджені на національному самоствердженні – політичному та культурному, коли треба було надати переконливості образу української культури в очах усього суспільства, щоб той образ став чинником у мобілізації волі народу на боротьбу за власну державу. Тому автор послідовно обґрунтовує саме уявлення про українську культуру як цілком окрему, а не частину чи периферію російської, отож наголос зроблено на відмінності її від російської та на тих історичних обставинах, що гальмували її розвиток; багато уваги приділено фактам, що засвідчують антиукраїнську політику російських царів. Через те книжка набрала виразно полемічного характеру. Натомість структура культури та внутрішні чинники її розвитку описані побіжно. Втім, своє популяризаторське призначення книжка виконувала та й нині виконує (відтворена репринтним способом 1991 р.) [3; 40-41].

Сучасне розуміння культури філософами, істориками, культурологами багато в чому спирається на ідеї І.Огієнка, щодо суб'єктності культури, її зверненості до людини, її існування через людину і задля людини. «Духовна культура творить із людини найдосконалішу одиницю» [3; 38], – стверджуючи це, він розумів культуру як процес і результат реалізації людських потенцій. Тому його історико-культурні нариси відображають плін часу в обличчях реальних людей, героїв, творців непростой національної долі. Культура в його інтерпретації постає як опановане людиною, як те, що стало атрибутивною властивістю її сутнісних сил, способу діяльності, вираженням її діяльнісного ставлення до самої себе і до оточуючого світу. І.Огієнко розумів культуру як особистісне залучення людини до діяльнісного освоєння світу.

Пізніше, 1937 р., у Галичині у видавництві І.Тиктора вийшла «Історія української культури» за ред. І.Крип'якевича. Він же був автором тієї частини праці, що висвітлювала побутову і суспільну культуру українців; інші розділи належали таким авторам: письменство – В.Радзикевич, мистецтво – М.Голубець, музика – В.Барвінський, театр – С.Чарнецький. Як і книжка І.Огієнка, ця також мала популярний характер, але відзначалася більшою повнотою, подавала ширший матеріал із різних галузей культури, ґрунтовніше висвітлювала основні її ділянки – була «популярною енциклопедією» української культури.

Наступна позиція, що визначає місце культурології у науці – ототожнення її насамперед із філософією культури. Це твердження спростовує В.Межуєв. Перше, на що він звертає увагу, це те, що різниця між культурологією (наукою про культуру) і філософією культури – частина більш загальної теми, що торкається науки і філософії. І це питання постає у ставленні не лише до культури, але й до інших об'єктів знання – суспільства (соціологія і соціальна філософія), історії (історія і філософія історії) і т.д. В.Межуєв стверджував, що саме виникнення філософії культури виявилось наслідком відділення культури від релігії (секуляризація) у Новий час, і саме європейська культура у її секуляризованому вигляді зробила філософію головним органом свого самопізнання і самоосмислення. Це є відмінним від культурології, яка є нейтральною і не передбачає дидактично-оціночний аспект [4; 48-52].

В.Межуєв називає ще один чинник, який передував виникненню культурології. Це, насамперед, зміна класичного уявлення про культуру у пост класичному глобалізованому просторі. Сьогодні про культуру не можна судити лише з однієї перспективи, характерної лише для європейського періоду історії. Знання про власну культуру не дають знань про іншу. На зміну культурному євроцентризму приходить точка зору культурного плюралізму, багатоманітності і насамперед рівності різних культур. Отож глобалізація стала поштовхом для розвитку нової науки. В кінцевому рахунку В.Межуєв зазначав, що створюється єдиний теоретичний простір наукового знання про культуру, який в майбутньому, можливо, остаточно стане основою загальної культурології [4; 8-14].

Протягом 60-70-х рр. дослідження окремих галузей культури і мистецтва просунулося далеко – крім численних монографій, маємо фундаментальну восьмитомну «Історію української літератури», шеститомову «Історію українського мистецтва» (образотворчого), низку енциклопедичних видань, праці з історії окремих видів мистецтва, історії науки в УРСР тощо. Не можна недооцінювати цих здобутків, хоча не можна не бачити і їх недоліків. Крім того, до останнього часу українські радянські вчені були невольні, обмежені і в матеріалі (його великі масиви – творчість репресованих авторів, дореволюційних «націоналістів», культура діаспори були табуйовані), і в інтерпретації (система догм, які, зокрема, закріплювали несамотійний статус української культури).

Що ж до загальної, систематизованої історії української культури, то її за 70 років радянської влади так і не було створено. Хоча 1931 р. вийшов нарис А.Козаченка «Українська культура, її минулина і сучасність». А 1961 року, за умов тимчасової «відлиги», у видавництві «Радянська школа» вийшла «Історія української культури (3 найдавніших часів до середини XVII ст.)» М.Марченка. Але й вона, по-перше, була по суті історією української культури лише середньовіччя; по-друге, мала характер навчального посібника, а не концептивної наукової праці. Втім, як посібник вона й досі зберігає свою цінність.

Справжній «культурологічний бум» в Україні розпочався лише на стадії переформування суспільства після розпаду СРСР. Протягом 1993-1999 рр. в Україні, Росії, Білорусі, в інших державах СНД було видано величезну кількість підручників та посібників із стереотипною назвою «Культурологія». «Культурологію» в усіх трьох східнослов'янських державах введено до переліку спеціальностей вищої школи, причому в Україні до «Культурології» як такої додали ще й окрему спеціальність «Етнокulturологія». Кафедри «культурології» стали ознакою більшості ВНЗ, які надають повну вищу освіту.

Незважаючи на розробки Л.Уайта на Заході, термін «культурологія» не прижився, а лише існує на території Росії і України і це дає причину заявляти, що культурологія – пострадянський вітчизняний винахід, який не має аналогів в інших регіонах світу [5; 276-278]. Прихильники цієї думки наголошують і на призначенні культурології як нової виховної системи у пострадянському просторі, яка прийшла на зміну марксистко-ленінській [6; 183-184]. Але знову ж таки опоненти спростовують це судження, апелюючи до того, що аналог культурології існує на Заході, лише під терміном культурна антропологія (США), соціальна антропологія (Британія) [6; 182-190].

Але незважаючи на двозначність її онтологічного аспекту, культурологія продовжує існувати. І навіть Е.Сурова, яка у своїй статті «Культуролог як маргінал у науці», категорично заявляє неможливість віднайти ще одне місце у «Храмі науки» для культурології, надалі пом'якшує свої позиції і зазначає, що це жодним чином не зменшує її значення як дисципліни, введення якої для викладання, особливо для негуманітарних спеціальностей, знімає ряд проблем у навчальному процесі. Адже часто у так званих «студентів-технарів», які мислять достатньо конкретно, викладання філософських абстракцій викликає спротив, викладання історії – не цікавість, вивчення психології виявляється поверхневим. Така ситуація призводить до того, що значна частина студентів не володіє навіть середнім рівнем загальнокультурного розвитку, що, на думку Е.Сурової, може виправити культурологія [7; 24-25].

Далекогляднішим у плані перспектив культурології як методології гуманітарних наук є сучасний філософ М.Епштейн. Він прогнозує виокремлення ще 14 гуманітарних наук: таких, як культуроніка, транскультура, семіургія, трівіалогія, технософія і т.д. Отож, як бачимо, розвиток культурології неминучий, лише питання у якому напрямі.

Джерельні приписи

1. Крылова Н.Б. Культуросообразность образования в современных условиях / Н.Б. Крылова // Школьные технологии. – 2006. – № 2. – С. 3-13.

2. Марушкевич А.А. Невтомний працівник українського Ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект / А.А. Марушкевич. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 128 с.
3. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І.Огієнко. – К.: Абрис, 1991. – 272 с.
4. Межуев В.М. Культурология как наука / В.М. Межуев // Вопросы философии. – 1997. – № 2. – С. 8-14.
5. Культуросообразная школа: Научно-метод. сб. – Вып. 11. – М.: Народное образование. – 2002. – 192 с.
6. Культура. Идеология. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / В.Андрущенко, Л.Губерський, М.Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 578 с.
7. Розин В.М. Формирование, современные проблемы и методологический идеал культурологии / В.М. Розин // Культура в современном мире: опыт, проблемы, решения: Научно-информационный сб. – Вып. 5. – М.: РГБ, 2000. – С. 3-25.

Резюме

Розглядаються історичні передумови виникнення культурології як науки та прикладного знання.

Ключові слова: культурологія, науковий пошук, концепції, світовий культурний процес.

Summary

Historical pre-conditions of becoming and development of culturological education

Historical pre-conditions of origin of kulturology are examined as science and applied knowledge.

Key words: scientific search, conceptions, world cultural process.

Аннотация

Рассматриваются исторические предпосылки возникновения культурологии как науки и прикладного знания.

Ключевые слова: культурология, научный поиск, концепции, мировой культурный процесс.

ЗМІСТ

Розділ I.**ДИНАМІКА КУЛЬТУРИ. КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ. КУЛЬТУРА ТА ТРАДИЦІЇ 3**

Р.Д. Михайлова. Античність у культовій архітектурі та живописі Галицько-Волинської Русі	3
О.М. Гончарова. Античне красномовство як елемент видовищної культури	7
Р.Д. Михайлова, Л.В. Бурківська. Вотиви в релігійному мистецтві Галицько-Волинської Русі	12
Н.Я. Бугай. Людина в просторі моди доби Відродження та Нового часу	16
І.В. Лісова. Приватна бібліотека в українській культурі (XI-XVIII ст.)	20
Л.В. Таран. Видання художньої літератури в добу визвольних змагань в Україні (1918-20-ті роки ХХ ст.)	25
О.К. Мелещенко. З історії становлення журналістики. Протожурналістика античності	31
І.В. Петрова. Розвиток дозвілля як соціально-культурного явища у ХІХ ст.	35
Г.І. Батичко. Українські творчі об'єднання ХІХ століття у контексті трансформації культурної парадигми	40
Н.А. Луценко. Творчість Григорія Савича Сковороди як культурна інновація	44
Ю.Ю. Сугрובה. Аксіологічний конфлікт традицій і новацій в соціокультурному просторі України в сучасних умовах поліетнічності	49
А.А. Гоцалюк. Традиція та інновація в культурі: особливості взаємодії	55
Н.І. Кошель. Календарні обряди як джерело традиційних театралізованих масових свят українців	59
О.С. Бойко. Русальний тиждень у традиційній обрядовості східних слов'ян (хореографічний аспект)	63
Т.І. Гаєвська. Становлення радянської святкової культури: культурологічний аспект	67
А.О. Фурдичко. Категорії дослідження культури традиційного спілкування українців у сім'ї	73
С.В. Мицик. Етнонаціональний колорит святкової культури Миколаївщини	77
О.М. Полтавець. Проблеми збереження етнокультурної ідентичності української діаспори в США та Канаді в умовах глобалізації	80
М.М. Ткач. Духовні провідники – як передумова традиційного буття людини	85
А.А. Пискач. Фестивальний рух у культурному житті України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: неофольклорні тенденції	90

Розділ II.**ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ 94**

С.Д. Безклубенко. Наука, мистецтво та філософія в «тумані» постмодернізму	94
А.Д. Дорошенко. Діалог культур в Європі: виклики та практики	100
О.В. Кравченко. Культурна політика в сучасному російському науковому дискурсі	107
О.З. Кузьо. Суб'єкти національної культурної політики України у сучасному культуротворчому процесі	113
А.Ю. Андрійцьо. Культура як дефініція і система існування сучасного суспільства	117
М.В. Левенець. Історичні передумови становлення та розвитку культурологічної освіти	125
О.О. Смоліна. Понятійний світ православної монастирської культури	129
Я.М. Левчук. Історико-культурні передумови розвитку молодіжних субкультур	134

С.А. Пархоменко. Субкультурні іміджі молоді в рекламі	138
Н.І. Кучина. Оцінка організаційної культури підприємницьких структур видавничо-поліграфічного комплексу	143
Т.І. Гончар. Теорії особистості в контексті проблеми формування комунікативної культури	149
Л.О. Поліщук. Сучасні підходи до визначення соціально-культурної діяльності	153
Н.Заварова. Особливості інтерпретації образу міста у фільмі Ф.Фелліні «Амаркорд»	158
М.В. Карповець. Межовість людського буття у світі міста (Г.Тютюнник «День мій суботній»)	161
Н.І. Кобижча. Борис Грінченко і проблеми української національної ідентичності	166
Г.Г. Вишневецька. Регіональні особливості архітектурно-туристичних пам'яток України	172

Розділ III.**КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО. КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ** 178

А.А. Мірошніченко. Музична освіта в культурі України: досвід дослідження	178
О.М. Гавеля. Трансформація культурних цінностей обдарованої особистості в умовах розвитку електронної культури	182
А.В. Зайцева. Навчальне телебачення в Україні	188
В.В. Яромчук. Телевізійні шоу як ігровий світ мульти-медіа	193
О.В. Цапук. Мистецька цінність рекламної діяльності	197
Ю.М. Новиченко. Рекламні дизайнерські стратегії трансформації масової культури	200
Г.Набокова. Феномен видовищності у телевізійній культурі	204
А.В. Хромова, В.Й. Рокош. Ігрові фігури в музиці Володимира Рунчака	209
А.А. Солов'яненко. Оперна антреприза як фактор становлення професійної сценічної культури	213
А.М. Ковбасюк. Фонетика мовлення як передумова розвитку вокального апарату співака	217
Г.В. Галацан. Неприбуткові театри США та Франції	220
С.П. Ковальчук. Книга як художньо-естетичний феномен	225
С.В. Виткалов. Бібліотеки Рівненщини в системі культурної діяльності краю	230
О.А. Сіра. Соціальні функції сучасної бібліотеки	235
К.М. Гамалія. Зародження екологічних проблем на перших етапах існування людства	241
В.В. Лучанська. Аксіологічний підхід як засіб формування екології культури в інформаційному суспільстві	247
М.Г. Складановська. Екологічна культура особистості та мотивація її екологічної діяльності	252
Г.Г. Вишневецька. Івент-туризм у контексті розвитку світового туризму	256
І.Ю. Бондарчук-Чугіна, О.В. Орлова. Сутність, особливості культурного туризму та його значення для розвитку суспільства	260
О.С. Ляховська. Круїзний туризм в Україні	265
В.В. Степанчук. Історико-культурний потенціал та соціально-економічні перспективи використання замків і замкових комплексів Закарпаття в ігровому туризмі	270
Є.С. Рахуба. Державна політика туристичної індустрії (на прикладі Європи)	274
І.М. Кулаковська. Історико-культурні і біосоціальні ресурси Житомирщини	279

Г.В. Злагодох. Анімаційна робота у зарубіжному молодіжному туризмі в контексті діяльності БММТ «Супутник»	283
В.М. Дударець. Методи організації хвойних рослин на об'єктах ландшафтного дизайну	288
Розділ IV. ПОВІДОМЛЕННЯ, ІНФОРМАЦІЯ, РЕЦЕНЗІЇ	296
В.Г. Виткалов. Новий вимір культурної політики України	296
Відомості про авторів	298